

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Торопова Дарія Дмитрівна

УДК: 338.486.3:330.34(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОМПЛЕМЕНТАРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ**

051 – Економіка

(Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

/ Д. Д. Торопова

Науковий керівник: Овчиннікова Вікторія Олексіївна, доктор економічних наук,
професор

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

Торопова Д. Д. Організаційно-економічні аспекти забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки). – Український державний університет залізничного транспорту Міністерства освіти і науки України, Харків, 2024.

Дисертація присвячена розробленню теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України.

Дослідження закономірностей і тенденцій розвитку світової індустрії туризму дозволило встановити, що наразі туристичний сектор переживає період суттєвих трансформацій, викликаних процесами глобалізації, гуманізації, екологізації, цифровізації, інституціоналізації та безпеки. Констатовано, що діяльність підприємств туристичної індустрії є вкрай чутливою до різного роду потрясінь: глобальних економічних і політичних криз, природних катастроф і катаклізмів, терористичних дій та воєнних конфліктів, трансформації соціальних цінностей і моделей поведінки поколінь. З урахуванням цього окреслено імперативи розвитку підприємств туристичної індустрії та охарактеризовано їх вплив на процеси економічного зростання туристичної галузі.

Аналіз стану і тенденцій функціонування підприємств туристичної індустрії України дозволив вказати на занурення галузі в стан глибокої кризи. Визначено, що наявні внутрішні проблеми функціонування туристичної галузі на тлі загальноекономічної нестабільності і воєнного конфлікту в країні повністю нівелюють можливості вітчизняних підприємств туристичної індустрії для сталого зростання. З метою ідентифікації прогресивних інструментів трансформації та забезпечення швидкого відновлення туристичної галузі України в поствоєнний період систематизовано проблеми розвитку підприємств

туристичної індустрії країни. Виділено проблеми опосередкованого і прямого впливу та консолідовано останні в такі групи, як інституційні, економічні, інфраструктурні, екологічні, соціальні, маркетингово-інформаційні та безпекові, врахування яких дозволило здійснити вибір прогресивних інструментів забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної галузі України в умовах поствоєнного відновлення.

Встановлено, що жорстка конкуренція на ринку туристичних послуг і поширення кризових явищ обумовлюють розвиток комплементарних підходів при розробленні та реалізації туристичних послуг. Орієнтація на задоволення зростаючих потреб споживачів туристичного ринку призвела до формування сучасної індустрії туризму, як диверсифікованого міжгалузевого багатофункціонального комплексу, діяльність якого передбачає створення, збут і споживання туристичного продукту, здатного приносити значний економічний та соціальний ефект для національної економіки за рахунок задоволення специфічних потреб населення в проведенні дозвілля під час подорожі. Зважаючи на необхідність поглиблення міжгалузевих зв'язків підприємств туристичної індустрії проведено систематизацію за змістовною ознакою різновидів чинників мотиваторів і бар'єрів забезпечення міжгалузевої співпраці суб'єктів господарювання у сфері туризму, що сприятиме підвищенню ефективності міжгалузевої співпраці у процесі створення і реалізації туристичних продуктів.

Грунтуючись на вивченні теорії розвитку соціально-економічних систем встановлено поширення підходів до забезпечення якісних трансформацій, в основу яких покладено потенціал взаємодії суб'єктів, що знайшло відображення в реалізації положень синергетики, інтеграції, емерджентності. Вивчення еволюції розвитку даних концепцій дозволило доповнити їх перелік теорією комплементарності. Остання розкриває зміст взаємовідповідності та взаємодоповнення елементів, що забезпечує нарощення цінності як окремих компонентів, так і системи в цілому, і сприяє формуванню прогресивних комунікацій між її суб'єктами. Дослідження сутності категорії

комплементарності, встановлення її характерних рис та ключових видів і вивчення особливостей застосування комплементарного підходу до розвитку соціально-економічних систем дозволило сформулювати авторське бачення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії як процесу якісної трансформації підприємств туристичного сектору, реалізованої за рахунок формування та використання комплементарного потенціалу суб'єктів господарювання і застосування його інструментарію у процесі підтримки партнерських комунікацій.

З метою визначення наявних у підприємств туристичної індустрії можливостей для стимулювання прогресивних змін проведено оцінювання рівня розвитку туристичної сфери, результати якого дозволили встановити, що наразі неналежним чином використовується потенціал співпраці суб'єктів туристичної сфери і неузгодженими є цілі їх діяльності. Враховуючи величезний туристично-рекреаційний та інфраструктурний потенціал України, доведено доцільність ідентифікації ключових цілей та завдань щодо забезпечення комплементарного розвитку і впровадження дієвих інструментів стимулювання їх ефективної реалізації. Розроблено концепцію забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії, що ґрунтується на формуванні комплементарних активів (імерсивність комунікацій, омніканальність управління процесами, спільний проєктний потенціал і відкритість інноваційних систем, стійкість моделей споживання, мультифункціональні команди, персоналізована споживча цінність) і послідовно розкриває мету, напрями та завдання щодо генерування та реалізації потенціалу комплементарної співпраці.

Дослідження сучасного ринку туристичних послуг дозволило встановити трансформацію цінностей, поведінки туристів і моделей споживання туристичних послуг. З урахуванням даних трансформацій розроблено механізм реалізації потенціалу комплементарної співпраці підприємств туристичної індустрії, в межах якого визначено суб'єктів та розкрито зміст комплементарних зв'язків, спрямованих на співгенерування цінностей для туристів у процесі надання послуг екологічного, цифрового та автентичного туризму. Практичне

впровадження даної пропозиції сприятиме адаптації напрямів та інструментів розвитку підприємств туристичної індустрії відповідно до зміни цінностей туристів і моделей споживання туристичних послуг.

Аналіз функціонування інституційної інфраструктури туризму в Україні дозволив виявити основні недоліки інституційного забезпечення, серед яких вагоме місце займають непослідовність формування інституцій та їх формальність і неадекватне ситуації функціональне наповнення. Вирішення завдань з відновлення туристичного сектору на засадах комплементарного розвитку обумовило потребу в розробленні напрямів трансформації інституційної інфраструктури туризму і обґрунтуванні доцільності створення системи компетентнісно-координаційних центрів комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії. Цільовими орієнтирами діяльності запропонованих центрів визначено активізацію підприємницької діяльності та формування ефективних механізмів координації співпраці суб'єктів у сфері туризму. Встановлено принципи функціонування компетентнісно-координаційних центрів комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії, розкрито їх ключові функції та напрями діяльності.

Зважаючи на панування у світі процесів цифровізації, інформатизації та інтелектуалізації, а також враховуючи відповідні до цього зміни у вимогах туристів щодо якісно-кількісних характеристик туристичних послуг, доведено доцільність інноваційного переосмислення положень надання туристичної продукції. Успішність зазначеного, насамперед, залежить від здатності підприємств туристичної індустрії розпізнавати цінність і перспективність нової зовнішньої інформації, засвоювати та застосовувати її в процесі здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності на засадах комплементарності. Останнє є можливим за умови формування якісного цифрового середовища комплементарної взаємодії підприємств туристичної індустрії та створення відповідної системи забезпечення комплементарності їх інноваційно-інвестиційної діяльності. Дослідження концептуальних аспектів інноваційно-інвестиційної діяльності в сучасних умовах господарювання дозволило розкрити

процес формування та реалізації інноваційно-інвестиційних проєктів під час комплементарної співпраці підприємств туристичної індустрії. Встановлено, що кожен етап комерціалізації інноваційно-інвестиційного проєкту супроводжується виникненням ризиків. Проведений аналіз різновидів ризиків та сегментація поля їх виникнення створили основу для формування індикативної моделі оцінки ризикових ситуацій під час реалізації інноваційно-інвестиційного проєкту підприємств туристичної індустрії. Використання даної моделі дозволить своєчасно розпізнати ситуацію зростання ризику і розробити пакет превентивних контрзаходів, що сприятиме послідовному комплементарному розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності від адаптивної до довірчої, а після і до прогресивної стратегії. Представлені положення є елементами розробленої системи забезпечення комплементарності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств туристичної індустрії, що розкриває процес формування та реалізації спільних інноваційно-інвестиційних проєктів і стратегії розвитку комплементарних зв'язків (адаптивної, довірчої, прогресивної) під час інноваційно-інвестиційної співпраці підприємств туристичної індустрії.

Активізація співпраці між основними суб'єктами ланцюга створення вартості у туристичній галузі є основою для реалізації стратегічних пріоритетів щодо комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії як на національному, так і міжнародному рівні. З огляду на зазначене і зважаючи на панування процесів цифровізації обґрунтовано доцільність покращення комунікації з клієнтами та партнерами шляхом розбудови сучасної маркетингової інформаційної системи, спроможної забезпечити мультиканальне відстеження ринкових змін і оперативне реагування на них. Ретельне дослідження наявних наукових здобутків у сферах маркетингу, комунікації та інформатизації дозволили встановити пріоритетність застосування омніканального підходу та розкрити переваги його використання підприємствами туристичної індустрії, цільовою аудиторією та суб'єктами комплементарної співпраці. Це склало основу моделі формування маркетингового інформаційного середовища, що передбачає створення спільних

маркетингових омніканальних сервісів дослідження туристичного ринку, забезпечення взаємодії бізнес-партнерів і маркетингового управління реалізацією спільних проєктів розвитку підприємств туристичної індустрії. Впровадження даної моделі сприятиме створенню ефективних комунікацій у процесі реалізації проєктів комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії.

Ключові слова: розвиток, комплементарність, комплементарний розвиток, підприємства туристичної індустрії, міжгалузева співпраця, комплементарні активи, організаційно-економічні інструменти, інституційна інфраструктура, цифровізація, інформаційне середовище, інноваційно-інвестиційна діяльність, омніканальність, маркетинг.

SUMMARY

Toropova D. D. Organizational and economic aspects of complementary development ensuring of the tourism industry enterprises of Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 051 – Economics (branch of knowledge 05 – social and behavioral sciences). – Ukrainian State University of Railway Transport of the Ministry of education and science of Ukraine, Kharkiv, 2024.

The dissertation is devoted to the development of theoretical provisions, methodological approaches and practical recommendations for ensuring the complementary development of enterprises of the tourism industry of Ukraine.

The study of patterns and trends in the development of the global tourism industry allowed us to establish that the tourism sector is currently experiencing a period of significant transformations caused by the processes of globalization, humanization, environmentalization, digitalization, institutionalization, and security. It was established that the activities of tourism industry enterprises are extremely sensitive to various types of shocks: global economic and political crises, natural

disasters and cataclysms, terrorist acts and military conflicts, transformation of social values and behavior patterns of generations. Taking this into account, the imperatives for the development of tourism industry enterprises are outlined and their influence on the processes of economic growth of the tourism industry is characterized.

The analysis of the state and trends of the functioning of enterprises of the tourism industry of Ukraine made it possible to point to the plunging of the industry into a state of deep crisis. It was determined that the existing internal problems of the functioning of the tourism industry against the background of general economic instability and the military conflict in the country completely nullify the opportunities of domestic enterprises of the tourism industry for sustainable growth. In order to identify the progressive tools of transformation and ensure the rapid recovery of the tourism industry of Ukraine in the post-war period, the problems of the development of enterprises of the country's tourism industry were systematized. The problems of indirect and direct influence were highlighted and the latter were consolidated into such groups as institutional, economic, infrastructural, environmental, social, marketing and informational and security, taking into account which made it possible to choose progressive tools for ensuring the complementary development of enterprises in the tourism industry of Ukraine in the conditions of post-war recovery.

It was established that fierce competition in the market of tourist services and the spread of crisis phenomena determine the development of complementary approaches in the development and implementation of tourist services. The focus on meeting the growing needs of consumers of the tourism market led to the formation of the modern tourism industry as a diversified cross-industry multifunctional complex, the activity of which involves the creation, sale and consumption of a tourist product capable of bringing a significant economic and social effect to the national economy by satisfying the specific needs of the population in conducting leisure while traveling. Taking into account the need to deepen the inter-industry relations of enterprises of the tourism industry, a systematization was carried out according to the content of various types of motivators and barriers to ensuring inter-industry cooperation of business entities in the field of tourism, which will contribute to increasing the efficiency of

inter-industry cooperation in the process of creating and selling tourist products.

Based on the study of the theory of the development of socio-economic systems, the spread of approaches to ensuring quality transformations, based on the potential of interaction of subjects, which was reflected in the implementation of the provisions of synergy, integration, and emergency, was established. The study of the evolution of the development of these concepts made it possible to supplement their list with the theory of complementarity. The latter reveals the content of mutual correspondence and complementarity of elements, which ensures the increase in value of both individual components and the system as a whole, and contributes to the formation of progressive communications between its subjects. The study of the essence of the category of complementarity, the establishment of its characteristic features and key types, and the study of the features of the application of the complementary approach to the development of socio-economic systems made it possible to form the author's vision of the complementary development of enterprises in the tourism industry as a process of qualitative transformation of enterprises in the tourism sector, realized through the formation and use of the complementary potential of sub entities and the use of its tools in the process of supporting partner communications.

In order to determine the opportunities available to the enterprises of the tourism industry to stimulate progressive changes, an assessment of the level of development of the tourism sector was carried out, the results of which made it possible to establish that the cooperation potential of tourism sector subjects is currently being used improperly and the goals of their activities are inconsistent. Taking into account the huge tourism, recreation and infrastructural potential of Ukraine, the expediency of identifying key goals and tasks for ensuring complementary development and implementing effective tools for stimulating their effective implementation has been proven. The concept of ensuring the complementary development of tourism industry enterprises has been developed, which is based on the formation of complementary assets (immersiveness of communications, omnichannel process management, joint project potential and openness of innovative systems, sustainability of consumption models, multifunctional teams, personalized consumer value) and consistently reveals

the purpose, directions and tasks regarding the generation and realization of the potential of complementary cooperation.

The study of the modern market of tourist services made it possible to establish the transformation of values, behavior of tourists and patterns of consumption of tourist services. Taking into account these transformations, a mechanism for realizing the potential of complementary cooperation of tourism industry enterprises has been developed, within which subjects are defined and the content of complementary relationships aimed at the co-generation of values for tourists in the process of providing ecological, digital and authentic tourism services is revealed. The practical implementation of this proposal will contribute to the adaptation of directions and tools for the development of tourism industry enterprises in accordance with changes in tourists' values and models of consumption of tourist services.

The analysis of the functioning of the institutional infrastructure of tourism in Ukraine revealed the main shortcomings of institutional support, among which the inconsistency of the formation of institutions and their formality and inadequate functional content occupy a significant place. Solving the tasks of restoring the tourism sector on the basis of complementary development led to the need to develop directions for the transformation of the institutional infrastructure of tourism and justify the feasibility of creating a system of competence-coordinating centers for the complementary development of tourism industry enterprises. The target orientations of the activities of the proposed centers are the activation of entrepreneurial activity and the formation of effective mechanisms for the coordination of the cooperation of subjects in the field of tourism. The principles of functioning of competence-coordinating centers for complementary development of tourism industry enterprises have been established, their key functions and areas of activity have been revealed.

Taking into account the dominance of digitalization, informatization and intellectualization processes in the world, as well as taking into account the corresponding changes in the requirements of tourists regarding the qualitative and quantitative characteristics of tourist services, the expediency of the innovative rethinking of the provision of tourist products has been proven. The success of the

above depends, first of all, on the ability of tourism industry enterprises to recognize the value and perspective of new external information, to assimilate and apply it in the process of carrying out innovative and investment activities on the basis of complementarity. The latter is possible under the condition of the formation of a high-quality digital environment of complementary interaction of tourism industry enterprises and the creation of an appropriate system for ensuring the complementarity of their innovation and investment activities. The study of conceptual aspects of innovation-investment activity in modern business conditions made it possible to reveal the process of formation and implementation of innovation-investment projects during the complementary cooperation of tourism industry enterprises. It has been established that each stage of commercialization of an innovation-investment project is accompanied by the occurrence of risks. The conducted analysis of types of risks and the segmentation of the field of their occurrence created the basis for the formation of an indicative model for assessing risk situations during the implementation of an innovation-investment project of enterprises in the tourism industry. The use of this model will make it possible to recognize the situation of risk growth in a timely manner and to develop a package of preventive countermeasures, which will contribute to the consistent complementary development of innovation and investment activities from adaptive to trust, and then to a progressive strategy. The presented provisions are elements of the developed system for ensuring complementarity of innovation and investment activities of tourism industry enterprises, which reveals the process of formation and implementation of joint innovation and investment projects and strategies for the development of complementary relationships (adaptive, trusting, progressive) during innovation and investment cooperation of tourism industry enterprises.

Activation of cooperation between the main actors of the value chain in the tourism industry is the basis for the implementation of strategic priorities regarding the complementary development of enterprises of the tourism industry both at the national and international levels. In view of the above and taking into account the dominance of digitalization processes, the feasibility of improving communication with clients and

partners by building a modern marketing information system capable of ensuring multi-channel tracking of market changes and prompt response to them is substantiated. A careful study of the available scientific achievements in the fields of marketing, communication and informatization made it possible to prioritize the use of an omnichannel approach and reveal the advantages of its use by enterprises of the tourism industry, the target audience and subjects of complementary cooperation. This formed the basis of the model for the formation of a marketing information environment, which provides for the creation of joint marketing omnichannel services for researching the tourist market, ensuring the interaction of business partners and marketing management for the implementation of joint development projects of tourism industry enterprises. The implementation of this model will contribute to the creation of effective communications in the process of implementation of complementary development projects of tourism industry enterprises.

Keywords: development, complementarity, complementary development, enterprises of the tourism industry, inter-industry cooperation, complementary assets, organizational and economic tools, institutional infrastructure, digitalization, information environment, innovation and investment activity, omnichannel, marketing.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

монографії:

1. Торопова Д. Д. Новаційні підходи розвитку туристичної індустрії України. *Sociocultural and managerial drivers of business development strategy implementation in Ukraine* : monograph / under the general editorship of Doctor of Economics, Professor L.L. Kalinichenko. «Wydawnictwo IVM», 2021. P. 272–281.

2. Toropova D., Ovchynnikova V., Toropova V., Dmytriiev I. Management of innovative development projects of railway transport enterprises. *Innovative development of the road and transport complex: problems and prospects* : monograph / Ia. Levchenko, I. Dmytriiev and others. Kharkiv : PC Technology Center, 2023. P. 125-138. URL: <http://monograph.com.ua/pctc/catalog/book/978-617-7319-71-8> (accessed 30 August 2023). (*Особистий внесок: встановлено напрями реалізації*

інноваційних трансформацій бізнес-суб'єктами).

статті, що входять до переліку наукових фахових видань і включені до міжнародних наукометричних баз

3. Торопова Д. Д., Каличева Н. Є., Політаєв Д. Б. Формування конкурентного середовища як фактор забезпечення сталого розвитку залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 66. С. 22–28. *(Особистий внесок: виявлено чинники розвитку міжгалузевої співпраці суб'єктів господарювання).*

4. Торопова Д. Д. Підхід до забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020/2021. № 72-73. С. 28–38.

5. Торопова Д. Д., Овчиннікова В. О. Теоретичні аспекти забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 72. Ч. 1. С. 133-137. *(Особистий внесок: сформовано авторське визначення категорії «комплементарний розвиток підприємств туристичної індустрії»).*

6. Торопова Д. Д. Цифровий маркетинг як інструмент забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 78-79. С. 105-113.

7. Торопова Д. Д. Концептуальні аспекти забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 80. С. 95-105.

8. Торопова Д. Д. Механізм забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 209-221.

статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

9. Toropova D., Ovchynnikova V., Toropova V. Improving the System for Ensuring Strategic Change Management at Railway Transport Enterprises. *Transport Means 2023: Proceedings of 27th International Scientific Conference (October 4-6, Palanga, Lithuania)*. Kaunas: Kaunas University of Technology, 2023. Part I. P. 472-

476. *(Особистий внесок: обґрунтовано доцільність перегляду стратегічних напрямів розвитку сучасних суб'єктів господарювання).*

тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій:

10. Торопова Д. Д., Овчиннікова В.О. Тенденції і перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні та світі. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених (23 жовтня 2020 р., Харків). Харків : ХДУХТ, 2020. С. 186-188. URL : <http://www.hduht.edu.ua/index.php/uk/nauka/conf/1995-conf-23-10-20>. *(Особистий внесок: ідентифіковано чинники розвитку підприємств туристичної індустрії).*

11. Торопова Д. Д., Дикань В. В. Роль держави в забезпеченні розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Світовий та вітчизняний досвід функціонування туристичних дестинацій* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (30 жовтня 2020 р., м. Харків). Харків : «Цифра-Принт», 2020. С. 224-226. *(Особистий внесок: розкрито особливості трансформації інституційної інфраструктури комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії).*

12. Торопова Д. Д. Деструктиви розвитку туристичної індустрії України. *Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (31 жовтня 2020 р., м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 181-183. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/58484944-ca1c-4f73-9fd9-e168c4fc5690/content>.

13. Торопова Д. Д. Особливості забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Розвиток туристичної галузі та індустрії гостинності: проблеми, перспективи, конкурентоздатність* : тези доп. I Міжнародної конференції здобувачів та молодих вчених (25 березня 2021 р., м. Дніпро). Дніпро : Вид-во Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. С. 420-423.

14. Торопова Д. Д., Чередниченко О. Ю., Соляник К. В. Комплексний

системний аналіз інноваційної діяльності підприємства. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (3–4 червня 2021 р., м. Харків). Харків : УкрДУЗТ, 2021. С. 205 – 207. (Особистий внесок: розкрито процес формування та реалізації спільних інноваційно-інвестиційних проєктів).

15. Торопова Д. Д., Обруч Г. В. Управління досвідом клієнтів підприємств залізничного транспорту в умовах цифровізації. *Виклики та перспективи соціально-економічного розвитку залізничного транспорту – УКРПРОФЗТ 2021* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (01.08 – 03.11.2021 р., м. Київ). Київ : ДУІТ, 2021. С. 29-31. (Особистий внесок: виявлено особливості трансформації поведінки споживачів послуг в умовах цифровізації).

16. Торопова Д. Д. Комплементарний розвиток підприємств туристичної індустрії. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (25 лютого 2022 р., м. Вінниця). Вінниця : ВНТУ, 2022. С. 588-589. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/public/files/fiip/zbirn2022.pdf>.

17. Торопова Д. Д. Напрями та інструменти забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика*: матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. (2–3 червня 2022 р., м. Харків). Харків : УкрДУЗТ, 2022. С. 337-339.

18. Торопова Д. Д. Інструментарій забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 квітня 2023 р., м. Київ). Київ : НАУ, 2023. С. 204-206.

19. Торопова Д. Д., Овчиннікова В. О. Цифрові маркетингові інструменти розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф. (1-2 червня 2023 р., м. Харків). Харків : УкрДУЗТ, 2023. С. 296-299. (Особистий внесок:

обґрунтовано доцільність створення спільних маркетингових омніканальних сервісів розвитку підприємств туристичної індустрії).

20. Торопова Д. Д., Дикань В. В. Розроблення механізму забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії в умовах цифровізації. *Економіка підприємства : сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (8 вересня 2023 р., м. Одеса). Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 207-208. *(Особистий внесок: розкрито зміст комплементарних зв'язків підприємств туристичної індустрії у процесі надання туристичних послуг).*

21. Торопова Д. Д., Дикань В. В. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України* : тези доповідей I Всеукр. наук.-практ. конф. (14-15 листопада 2023 р., м. Харків). Харків : Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т», 2023. Ч. 1. С. 310-312. *(Особистий внесок: обґрунтовано перспективність розвитку екологічного туризму в Україні).*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ ВИМІРЮВАННЯ, СКОРОЧЕНЬ	19
Вступ	20
РОЗДІЛ 1. СВІТОВА ПРАКТИКА І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	29
1.1. Глобальні імперативи розвитку підприємств туристичної індустрії	29
1.2. Аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку підприємств туристичної індустрії України	56
1.3. Чинники та умови розвитку підприємств туристичної індустрії України в контексті поглиблення їх міжгалузевого співробітництва	80
Висновки до 1 розділу	103
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕМЕНТАРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ	106
2.1. Теоретичні основи забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України	106
2.2. Концепція забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України	126
2.3. Механізм забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України	149
Висновки до 2 розділу	183
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕМЕНТАРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ	186
3.1. Розбудова інституційної інфраструктури забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України	186

3.2 Формування інноваційно-інвестиційного базису забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України	211
3.3 Маркетингова інформаційна система як інструмент забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України	239
Висновки до 3 розділу	257
ВИСНОВКИ	260
Список використаних джерел	264
ДОДАТОК А. Результати стандартизації складових індексів оцінювання рівня розвитку туристичної індустрії	303
ДОДАТОК Б. Анкета щодо визначення значущості локальних індексів оцінювання рівня розвитку туристичної індустрії	305
ДОДАТОК В. Розрахунок значущості локальних індексів оцінювання рівня розвитку туристичної індустрії	307
ДОДАТОК Г. Список публікацій здобувача за темою дисертації	311
ДОДАТОК Д. Акти впровадження	315

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Внесок туризму в світовий ВВП за минулий рік скоротився удвічі – WTTC. *Mind.ua* : веб-сайт. URL : <https://mind.ua/news/20225307-vnesok-turizmu-v-svitovij-vvp-za-minulij-rik-skorotivsya-udvichi-wttc> (дата звернення: 15.06.2021).
2. Частка туризму у світовому ВВП за рік знизилася вдвічі. *Interfax-Україна* : веб-сайт. URL : <https://interfax.com.ua/news/economic/739849.html> (дата звернення: 15.06.2021).
3. World Tourism Organization (UNWTO). *Unwto.org* : website. URL : <https://www.unwto.org/> (last accessed: 11.12.2023).
4. Herre B., Samborska V., Roser M. Tourism. *OurWorldInData.org* : website. URL: <https://ourworldindata.org/tourism> (last accessed: 11.12.2023).
5. Total contribution of travel and tourism to gross domestic product (GDP) worldwide in 2019 and 2022, with a forecast for 2023 and 2033. *Statista.com* : website. URL : <https://www.statista.com/statistics/233223/travel-and-tourism-total-economic-contribution-worldwide/> (last accessed: 10.10.2023).
6. Travel & Tourism Economic impact 2016 world. *Wttc.org* : website. URL : <http://www.wttc.org/media/files/reports/economic%20impact%20research/regions%202016/world2016.pdf> (last accessed: 10.02.2021).
7. Number of travel and tourism jobs worldwide from 2019 to 2022, with a forecast for 2023 and 2033. *Statista.com* : website. URL : <https://www.statista.com/statistics/1268465/number-of-travel-and-tourism-jobs-worldwide/> (last accessed: 11.12.2023).
8. Бартошук О. В. Еволюційні погляди на розвиток туристичної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. Т. 2. С. 286-291.
9. Дяченко Л. П. Економіка туристичного бізнесу. К. : Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
10. Рутинський М. Основні риси розвитку туризму у другій половині ХХ –

на початку XXI століть. *Наукові записки*. 2008. № 1. С. 134-143.

11. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2005. 320 с.

12. Шевчук А. Етапи розвитку туризму як соціально-економічного й культурно-освітнього явища. *Молодіжний науковий вісник*. 2013. № 9. С. 15-20.

13. Кириченко О. В. Вплив кризових явищ на розвиток міжнародного туризму в країнах ЄС. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1659/1596> (дата звернення: 05.02.2023).

14. Ворошилова Г. О. Розвиток міжнародного ринку туристичних послуг в умовах кризи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2014. Вип. 7. Ч. 1. С. 75-78.

15. UNWTO World Tourism Barometer. Madrid : UNWTO Publications. Vol. 10, May 2012. 26 p.

16. Слюсарчук О. П., Кушнірук В. С., Банєва І. О. Місце трудових ресурсів в інтеграційних та глобалізаційних умовах в туристичному та готельно-ресторанному бізнесі. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 30. С. 118-127.

17. UNWTO World Tourism Barometer – Interim Update and Statistical Annex. Vol. 09. Issue 01. April 2011. *World Tourism Organization : website*. URL : <http://www.e-unwto.org/content/tu02612319437235/fulltext.pdf> (last accessed: 02.06.2022).

18. UNWTO World Tourism Barometer. Vol. 14, May 2016. *World Tourism Organization : website*. URL : <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2016.14.3.1> (last accessed: 02.06.2022).

19. Tourism Driving Trade, Fostering Development and Connecting People. *World Tourism Organization : website*. URL : <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284417247> (last accessed: 15.06.2022).

20. UNWTO Tourism Highlights 2016 Edition. *World Tourism Organization : website*. URL : https://faculty.ksu.edu.sa/sites/default/files/tourism_highlights_20

16-_unwto.pdf (last accessed: 15.06.2022).

21. Tourism Megatrends: 10 things you need to know about the future of Tourism. *Studypool.com* : *website*. URL : <https://www.studypool.com/documents/26833516/tourism-megatrends-10-things-you-need-to-know-about-the-future-of-tourism> (last accessed: 17.06.2023).

22. Hotel Investment Outlook 2016. *Jll.com* : *website*. URL : https://www.jll.com/Research/JLL-Hotel-Investment-Outlook-Global_2016.pdf (last accessed: 05.04.2022).

23. Restaurants: Global Industry Guide Ukraine. *Ukraine.com* : *website*. URL : <https://www.ukraine.com/travel/restaurant-guide/> (last accessed: 15.12.2023).

24. International Tourism Highlights 2019 Edition. World Tourism Organization. Madrid, Spain. 2019. 24 p.

25. UNWTO World Tourism Barometer – Interim Update and Statistical Annex. Vol. 18, Issue 7. December 2020. UNWTO. Madrid, Spain, 2020. 36 p.

26. Economic Impact Research. World Travel & Tourism Council. *World Travel & Tourism Council* : *website*. URL : <https://wtcc.org/research/economic-impact> (last accessed: 15.12.2023).

27. Бобрик Ю. Названі найпопулярніші країни для туризму в світі: лідирує Франція. *Погляд* : *веб-сайт*. URL : <https://poglyad.tv/nazvani-najpopulyarnishi-krayiny-dlya-turyzmu-v-sviti-lidyruye-frantsiya-article> (дата звернення: 10.05.2022).

28. UNWTO World Tourism Barometer. January 2022. *World Tourism Organization* : *website*. URL : https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2022-01/220118-Barometersmall.pdf?_PBIQdr4u_qM0w56.l0NpfGPzylGu6Md (last accessed: 02.12.2022).

29. Impact assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism. *World Tourism Organization* : *website*. URL : <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism> (last accessed: 02.12.2022).

30. UNWTO. COVID-19 and tourism 2020: a year in review. *World Tourism Organization* : *website*. URL : <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>

(last accessed: 02.12.2022).

31. International Tourism Highlights 2020 Edition. World Tourism Organization. Madrid, Spain. 2021. 24 p.

32. International tourism : the most popular countries. *Worlddata.info : website*. URL : <https://www.worlddata.info/tourism.php> (last accessed: 02.12.2023).

33. UNWTO World Tourism Barometer – Tourism Market Intelligence and Competitiveness Department. Vol. 22. Issue 1. January 2024. UNWTO. Madrid, Spain, 2024. 33 p.

34. Білецька І. М. Антикризовий менеджмент в туризмі. *Ефективна економіка*. 2016. № 4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4898> (дата звернення: 12.01.2022).

35. Матвійчук О. Теорія поколінь: чому ми різні та як порозумітися одне з одним. *D-grand.com : веб-сайт*. URL : <https://d-grand.com/inforaciiny-portal/teoriia-pokolin-chomu-mi-rizni-ta-iaak-porozumitisia-odne-z-odnim> (дата звернення: 12.01.2022).

36. Study of Access Requirements Related to Quality Norms in European Tourism. *keroul.qc.ca : website*. URL : http://www.keroul.qc.ca/DATA/PRACTIQUEDOCUMENT/50_fr.pdf (last accessed: 02.12.2023).

37. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 21.10.2023).

38. Global Code of Ethics for Tourism. *World Tourism Organization : website*. URL : <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism> (last accessed: 02.12.2023).

39. Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. *European Commission : website*. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes> (last accessed: 02.12.2023).

40. Toropova D., Ovchynnikova V., Toropova V., Dmytriiev I. Management of innovative development projects of railway transport enterprises. *Innovative development of the road and transport complex: problems and prospects : monograph /*

Ia. Levchenko, I. Dmytriiev and others. Kharkiv : PC Technology Center, 2023. P. 125-138.

41. Бойко В. О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8773> (дата звернення: 08.02.2024).

42. Савіцька О. П., Савіцька Н. В., Погребня Л. В. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 122-128.

43. Шенгенська зона та Європейський Союз. *migrant.poznan.uw.gov.pl* : веб-сайт. URL : <https://migrant.poznan.uw.gov.pl/uk/slownik-pojec/shengenska-zona-ta-yevropeyskuu-soyuz> (дата звернення: 12.10.2023).

44. Pajorska Z. Digital Transformation in the Travel and Tourism Industry. *stratoflow.com* : website. URL : <https://stratoflow.com/digital-transformation-travel-industry/> (last accessed: 02.12.2023).

45. Як VR-туризм може змінити туристичну індустрію. *Aestar.tech* : веб-сайт. URL : <https://aestar.tech/yak-vr-turyzm-mozhe-zminyty-turystychnu-industriiu/> (дата звернення: 12.10.2023).

46. Торопова Д. Д., Обруч Г. В. Управління досвідом клієнтів підприємств залізничного транспорту в умовах цифровізації. *Виклики та перспективи соціально-економічного розвитку залізничного транспорту – УКРПРОФЗТ 2021* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (01.08 – 03.11.2021 р., м. Київ). Київ : ДУІТ, 2021. С. 29-31.

47. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/skz2006_u.htm (дата звернення: 04.05.2023).

48. Головні пам'ятки України: 50 національних шедеврів світового рівня. *ua.igotoworld.com* : веб-сайт. URL : https://ua.igotoworld.com/ua/article/855_glavnye-dostoprimechatelnosti-ukrainy.htm (дата звернення: 12.04.2023).

49. Туристичний барометр України 2021-2022. Національна туристична організація України. Київ : ГС «НТОУ», 2023. 276 с.

50. Валовий внутрішній продукт України. *Мінфін : веб-сайт*. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 21.01.2024).

51. Destination-Ukraine : скільки Україна може заробляти на туризмі. *delo.ua : веб-сайт*. URL : <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/destination-ukraine-skolko-ukraina-mozhet-zarab-355991/> (дата звернення: 11.09.2023).

52. Туристичний барометр України 2009-2019. Національна туристична організація України. Київ: ГС «НТОУ», 2020. 203 с.

53. 4,2 млн. іноземців та 14,7 млн. українців: дані про перетин державного кордону за 2021 рік. *Державне агентство розвитку туризму України : веб-сайт*. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/4-2-mln-inozemciv-ta-14-7-mln-ukrayinciv-dani-pro-peretin-derzhavnogo-kordonu-za-2021-rik> (дата звернення: 11.09.2023).

54. Статистична інформація. *Державна служба статистики України : веб-сайт*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.01.2024).

55. Галух О. Від сусідніх держав до іноземних курортів: які країни найчастіше відвідували українці у 2021 році. *Вечірній Київ : веб-сайт*. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/60630/> (дата звернення: 24.09.2023).

56. Скільки іноземців побувало в Україні за 2021 рік. *village.com.ua : веб-сайт*. URL : <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/321701-skilki-inozemtsiv-pobuvalo-v-ukrayini-za-2021-rik> (дата звернення: 24.09.2023).

57. Найважчий сезон. Стали відомі втрати туризму в Україні під час війни. *РБК-Україна : веб-сайт*. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samyu-trudnyu-sezon-stali-izvestny-poteri-1662112736.html> (дата звернення: 25.09.2023).

58. За пів року Київ відвідали майже 400 тисяч туристів. *Вечірній Київ : веб-сайт*. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/70025/> (дата звернення: 15.10.2023).

59. Євтушенко О. В., Курінна А. Т. Роль туризму в розвитку національної економіки України. *Бізнес-інформ*. 2018. № 11. С. 249-257.

60. Ukraine rapid damage and needs assessment (February 2022 – February 2023). *worldbank.org : website*. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf> (last

accessed: 18.05.2023).

61. Відновлення малого та середнього бізнесу у секторі туризму та гостинності в 2023-2033 роках : стратегічна дорожня карта. Київ : ГС «НТОУ», 2024. 61 с.

62. 1938 об'єктів культурної інфраструктури зазнали пошкоджень чи руйнувань через російську агресію. *Міністерство культури та інформаційної політики України : веб-сайт*. URL : <https://mcip.gov.ua/news/1938-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-zaznaly-poshkodzhen-chy-rujnuvan-cherez-rosijsku-agresiyu/> (дата звернення: 10.02.2024).

63. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. *Kse.ua : веб-сайт*. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf (дата звернення: 30.05.2023).

64. Туристична галузь під час війни: сучасний стан та перспективи. *Ми-Україна : веб-сайт*. URL : <https://weukraine.tv/turystychna-galuz-pid-chas-vijny-suchasnyj-stand-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 18.05.2023).

65. Понад 100 тисяч туристів за період війни відвідали історичне місце на Хмельниччині. *День за днем : веб-сайт*. URL : <https://denzadnem.com.ua/podogrozh/143427> (дата звернення: 02.06.2023).

66. Зарубіна А., Сіра Е., Демчук Л. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543> (дата звернення: 02.06.2023).

67. «Туристів цікавить сервіс, а не країна походження компанії» : як український туроператор під час війни вийшов на ринок Європи. *telegraf.com.ua : веб-сайт*. URL : <https://telegraf.com.ua/ukr/obshhestvo/2023-01-14/5775306-turistov-interesuet-servis-a-ne-strana-proiskhozhdeniya-kompanii-kak-ukrainskiy-turoperator-vo-vremya-voyny-vyshel-na-rynok-evropy> (дата звернення: 30.05.2023).

68. Податки від туристичної галузі за 2022 рік. *Державне агентство розвитку туризму України : веб-сайт*. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya->

mayzhe-na-31 (дата звернення: 17.05.2023).

69. Податки від туристичної галузі за 1 квартал 2023 року. *Державне агентство розвитку туризму України* : веб-сайт. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2023-roci-do-derzhavnogo-byudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-nadiyshlo-383-mln-grn> (дата звернення: 17.05.2023).

70. Торопова Д. Д. Деструктиви розвитку туристичної індустрії України. *Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (31 жовтня 2020 р., м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 181-183. URL : <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/58484944-ca1c-4f73-9fd9-e168c4fc5690/content> (дата звернення: 25.12.2020).

71. Toropova D., Ovchynnikova V., Toropova V. Improving the System for Ensuring Strategic Change Management at Railway Transport Enterprises. *Transport Means 2023* : Proceedings of 27th International Scientific Conference (October 4-6, Palanga, Lithuania). Kaunas: Kaunas University of Technology, 2023. Part I. P. 472-476.

72. Гурська І. С., Герасимів З. М. Фактори розвитку туристичного бізнесу в умовах ринку. *Агросвіт*. 2019. № 20. С. 88–92.

73. Лепкий М. І. Фактори розвитку туристичного господарства в регіонах України. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 25. URL : <http://www.market-infr.od.ua/uk/25-2018/> (дата звернення: 21.07.2023).

74. Комліченко О. О. Фактори розвитку туристичної галузі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. Вип. 8. Ч. 3. С. 75–79.

75. Школа І. М. Розвиток туристичного бізнесу регіону : монографія. За ред. І. М. Школи. Чернівці : Вид-во «Книги – XXI», 2007. 292 с.

76. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2006. 288 с.

77. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги – XXI, 2003. 300 с.

78. Дяченко Л. П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
79. Азарян О. М., Жукова Н. Л. Ринок туристичних послуг: моніторинг і розвиток комплексу маркетингу : монографія. Донецьк : Вид-во ДонМУ, 2002. 241 с.
80. Кожухівська Р. Б., Саковська О. М. Організація туристичних послуг як складник планування діяльності підприємств та розвитку інфраструктури туризму. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 57. URL : <http://www.market-infr.od.ua/uk/25-2018/> (дата звернення: 25.07.2023).
81. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму : підручник. Київ : Знання, 2010. 502 с.
82. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). 3-є вид., перероб. та доп. К. : Альтерпрес, 2005. 436 с.
83. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія. К. : КНТЕУ, 2006. 537 с.
84. Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку : монографія. Одеса : Астропринт, 2013. 303 с.
85. Бушуєв В. В. Про дефініцію «індустрія туризму». *Культура Народів Причорномор'я*. 2001. № 25. С. 179–182.
86. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії : навч. посіб. Н. В. Чорненька. К. : Атіка, 2006. 264 с.
87. Economics : principles, problems, and policies / Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, Sean M. Flynn. New York : McGraw-Hill/Irwin, 2009. 917 p.
88. Kotler, P., Bowen, J. T., Makens, J., Baloglu, S. Marketing for Hospitality and Tourism. Boston, MA: Pearson Education. 2017. 654 p.
89. Ковальчук С. В., Миколишина В. В. Поняття туристичного ринку та особливості його функціонування. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки*. 2011. №6, Т. 4. – С. 60–65.
90. Алейнікова Г. М. Організація і управління тур бізнесом. Донецьк : ДІТБ, 2002. 184 с.

91. Руденко В. П., Вацеба В. Я., Підгірна В. Н., Цепенда М. В. Менеджмент туристичної індустрії : підручник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2019. 504 с.
92. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/ed20230401#Text> (дата звернення: 08.08.2023).
93. Любіцева О. О. Методика розробки турів : навч. посіб. К. : Альтерпрес, 2003. 104 с.
94. Орлова М. Л Функціональні складові інфраструктури туризму України. *Геополітика та екогеодинаміка регіонів*. 2014. Т. 10. Вип. 2. С. 685-692.
95. Влащенко Н. М. Міжгалузеві зв'язки як забезпечуюча система індустрії туризму. *Менеджмент міського і регіонального розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 28 – 29 березня, 2013 р.). Х. : ХНУМГ, 2013. С. 15–16.
96. Market cap of leading online travel companies worldwide as of December 2022. *Statista.com : website*. 2023. URL : <https://www.statista.com/statistics/1039616/leading-online-travel-companies-by-market-cap>. (last accessed: 05.07.2023).
97. Босовська М. В., Бойко М. Г., Охріменко А. Г. Цифрові технології як драйвери трансформації туристичної системи. *Сталий розвиток туризму на засадах партнерства : освіта, наука, практика* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 27-29 жовтня 2021 р.). Львів: ЛТЕУ, 2021. С. 123-127.
98. Токмакова І. В., Войтов І. М., Стратієнко Т. І., Давидова К. О. Цифровізація як нова парадигма управління підприємствами туристичної індустрії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. №.78-79. С. 167-178.
99. Llewellyn McLaren Consulting DMO Review Responses: Full Report 24 June 2021. *assets.publishing.service.gov.uk : website*. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/611bc934d3bf7f63a7b29237/DMO_Review_Responses_Report_-_accessible.pdf (last accessed: 08.04.2023).
100. Торопова Д. Д., Овчиннікова В. О. Тенденції і перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні та світі. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді* :

матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених (23 жовтня 2020 р., Харків). Харків : ХДУХТ, 2020. С. 186-188. URL: <http://www.hduht.edu.ua/index.php/uk/nauka/conf/1995-conf-23-10-20>. (дата звернення: 08.01.2021).

101. Дикань В. В. Теоретичні основи інтеграційного розвитку підприємств вітчизняного машинобудування. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 43. С. 119-124.

102. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями : підручник. Вінниця : ПП «ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.

103. Петриченко П. А., Яроміч С. А. Розвиток споживчих мереж в індустрії туризму. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 5 (167). С. 153-160.

104. Атаманчук З. А. Формування мережевої туристичної індустрії як форма глобальної інтеграції країн. *Економічний простір*. 2019. № 141. С. 49–64.

105. Босовська М. В. Інтеграційні процеси в туризмі : монографія. Київ : КНТЕУ, 2015. 832 с.

106. Krismawintari N. P. D., Susrama I. W., Putri A. N., Utama I. G. B. R. Transformation of The Tourism Business from Competition to Collaboration. *Technium Social Sciences Journal*. 2021. № 23 (1). P. 636–642.

107. Торопова Д. Д., Каличева Н. Є., Політаєв Д. Б. Формування конкурентного середовища як фактор забезпечення сталого розвитку залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 66. С. 22–28.

108. Торопова Д. Д. Особливості забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Розвиток туристичної галузі та індустрії гостинності: проблеми, перспективи, конкурентоздатність* : тези доп. I Міжнародної конференції здобувачів та молодих вчених (25 березня 2021 р., м. Дніпро). Дніпро : Вид-во Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. С. 420-423.

109. Abuzyarova M. I. The complementarily of companies' assets as an effective tool for managing innovation projects. *London Journals in Economics*,

Marketing, Finance, Business and Innovation. 2015. Vol. 2. P. 7–17.

110. Балабаниць А. В., Сай Д. В. Технологія планування стратегічних змін у системі управління маркетингом взаємодії підприємств. *Економіка і управління*. 2014. № 1. С. 30-35.

111. Бородіна О. С. Комплементарний розвиток аграрної сфери України : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України». Київ, 2018. 211 с.

112. Гончаров В. М., Мартинов А. А. Формування адаптивної системи комплементарного розвитку АПК та суміжних галузей економіки України. *Вісник економічної науки України*. 2014. № 1. С. 24-27.

113. Koltun V. Complexiti as the immunental properties of local-self-governance phenomenon. *Relevant issues of development and modernization of the modern science: the experience of countries of eastern Europe and prospects of Ukraine* : monografia. Latvia : Riga, 2018. P. 160-182.

114. Колтун В. С. Комплементарність як парадигма місцевого самоврядування : методологічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 4. С. 104-108.

115. Ненно І. М. Комплементарні активи як базис формування бізнес-моделей підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12-1. С. 175-180.

116. Пілевич Д. С. Сутність комплементарної інвестиційної політики держави. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. № 4 (70). С. 127-132.

117. Комплементарність. *slovnyk.ua* : веб-сайт. URL : <https://slovnyk.ua/> (дата звернення: 05.01.2022).

118. Воловельська І. В., Волокітін В. О. Генезіс комплементарного розвитку туристичної індустрії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 80. С. 255-261.

119. Воловельська І., Говорушенко А. Теоретичні аспекти розвитку регіональних підприємств туристичної індустрії. *Вісник економіки транспорту і*

промисловості. 2023. № 81-82. С. 128-133.

120. Воловельська І. В., Толстова А. В. Аналіз проблем та перспектив розвитку організаційно-економічних аспектів підприємств туристичної галузі в Україні. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 4. С. 14-17.

121. Токмакова І. В., Корінь М. В., Гріневич Ю. П. Формування екологічної стратегії підприємств туристичної індустрії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 200-209.

122. Яременко О. Ф. Теоретичні засади трактування поняття «стійкий розвиток» економічної системи. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 5 (1). С. 63–68.

123. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. пос. / С.В. Мочерний. 4-е вид., стереотип. К. : ВЦ «Академія», 2009. 640 с.

124. Афанасьєв Н. В. Управління розвитком підприємства : монографія. Харків: ВД«ІНЖЕК», 2003. 184 с.

125. Погорєлов Ю. С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. Вип. 27 (1). С. 30-34.

126. Шубравська О. В. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження. *Економіка України*. 2005. № 1. С. 36–42.

127. Турило А. М. Теоретико-методологічні основи фінансово-економічного розвитку підприємства. *Фінанси України*. 2010. № 2. С. 120-126.

128. Богатирьов І. О. Управління розвитком підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Київ, 2004. 22 с.

129. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2006. 496 с.

130. Сірко А. Ю. Сутність та визначення поняття економічного розвитку підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. URL : <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/110.pdf> (дата звернення: 10.02.2021).

131. Юшкевич О. О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи. *Вісник Житомирського державного*

технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2011. № 2 (56). Ч. 2. С. 179–183.

132. Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2003. 328 с.

133. Шимановська-Діанич Л. М. Управління розвитком персоналу організації : теорія і практика : монографія. Полтава: ПУЕТ, 2012. 462 с.

134. Слюсарєва Л. А. Основи прийняття управлінських рішень щодо розвитку підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/109.pdf (дата звернення: 10.02.2021).

135. Занора В. Розвиток підприємства: сутність, форми, види. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 6 (61). URL : https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu (дата звернення: 12.02.2021).

136. Мариненко Н. Ю. Підходи до розвитку підприємств: методологічний аналіз. *Економіка і суспільство*. 2016. № 4. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/26.pdf (дата звернення: 12.02.2021).

137. Нодь О. Л. Формування стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Одеса, 2022. 205 с.

138. Юхновська Ю. О. Збалансований розвиток потенціалу туристичної галузі України: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Дніпро, 2021. 588 с.

139. Горіна Г. О. Розвиток ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Дніпро, 2017. 493 с.

140. Гречко А., Очеретяна О. Дослідження еволюції наукової думки в аспектах визначення сутності поняття «сталий розвиток підприємства». *Підприємництво та інновації*. 2020. № 15. С. 37-41.

141. Горіна Г. О. Діалектика поняття «розвиток підприємства». *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 8. С. 123–127.

142. Погорелов Ю. С. Розвиток підприємства : поняття та види. *Культура*

народів Причорномор'я. 2006. № 88. С. 75–81.

143. Клименко Л., Загороднюк О., Халахур Ю. Діалектика поняття «економічний розвиток підприємств» в системі менеджменту. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 12. С. 120-125.

144. Сизоненко О. А. Механізм забезпечення сталого розвитку в системі управління металургійним підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Запоріжжя, 2009. 20 с.

145. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 5. Т. 1. С. 13-21.

146. Хвостіна І. М. Механізм управління розвитком підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 30-33.

147. Котляревський О. В. Синергетичний ефект розвитку підприємницької діяльності на мікро- і макрорівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 22. С. 98-101.

148. Шевцова Г. З. Синергетичний менеджмент підприємств : монографія. Київ, 2016. 454 с.

149. Осипов В. М., Яцкевич І. В. Розвиток альянсу у сфері зв'язку та інформатизації: оцінка потенційної синергії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 10. Ч. 3. С. 81-85.

150. Меліх Т. Г. Інтеграція підприємств харчової промисловості як фактор оптимізації використання виробничого потенціалу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. URL : <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/214.pdf> (дата звернення: 20.02.2021).

151. Созинова І. В. Управління інтеграційним ефектом. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2012. № 33. С. 437-446.

152. Токмакова І. В. Теоретико-методологічні основи забезпечення гармонійного розвитку залізничного транспорту України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Харків, 2015. 455 с.

153. Гурочкіна В. В. Емерджентність – феномен складних економічних

систем. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 6. Т. 1. С. 60-68.

154. Балалаєва О. Ю. Функціональна детермінованість і комплементарність як принципи розробки електронних посібників. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 46. № 2. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1211/908> (дата звернення: 10.02.2022).

155. Титикало Р. С. Визначення комплементарності місцевого самоврядування. *Київський часопис права*. 2023. № 2. С. 187-192.

156. Липов В. В. Визначення моделі інноваційного розвитку України: чинник інституціональної комплементарності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 5. Т. 1. С. 81-86.

157. Разумова Г. В. Комплементарний підхід до вивчення розвитку національної економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 4-9.

158. Бабенко К. Є. Особливості розвитку територіальної структури національної економіки України. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 2 (19). С. 29-32.

159. Ніколаєнко Д. В. Стратегія комплементарного розвитку металургійної галузі України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Дніпропетровськ, 2015. 226 с.

160. Пікус А. Ю. Металургійна галузь України: тенденції і перспективи – економіка та управління національним господарством. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 4 (118). С. 92–102.

161. Бараш М., Венгер В. Напрями забезпечення стабільного розвитку конкуренції на ринках гірничо-металургійного комплексу України. *Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України*. 2007. № 4. С. 34-43.

162. Рогозіна В. Б. Управління розвитком проектно-орієнтованих організацій на основі комплементарних цінностей. *Управління розвитком складних систем*. 2014. № 20. С. 48-53.

163. Шабатура Т. С. Формування економічного потенціалу підприємств у

контексті комплементарного підходу. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 29. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/29_2019_ukr/51.pdf (дата звернення: 10.02.2022).

164. Шапуров О. О. Проблеми сталого розвитку та його вплив на формування промислового потенціалу суб'єктів господарювання гірничо-металургійного сектору. *Economics*. 2020. Т. 12. С. 107-134.

165. Торопова Д. Д., Овчиннікова В. О. Теоретичні аспекти забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 72. Ч. 1. С. 133-137.

166. Торопова Д. Д. Комплементарний розвиток підприємств туристичної індустрії. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (25 лютого 2022 р., м. Вінниця). Вінниця : ВНТУ, 2022. С. 588-589. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/public/files/fiip/zbirn2022.pdf> (дата звернення: 25.03.2022).

167. Понад 900 млн туристів зафіксовано у світі у 2022 році. *fixygen.ua* : веб-сайт. URL : <http://www.fixygen.ua/news/20230123/bolee-900-mln.html> (дата звернення: 25.03.2022).

168. International Tourism to Reach Pre-Pandemic Levels in 2024. *unwto.org* : website. URL : <https://www.unwto.org/news/international-tourism-to-reach-pre-pandemic-levels-in-2024> (last accessed: 22.01.2024).

169. Каличева Н. Є., Корінь М. В., Лобанова Є. В. Формування стратегії розвитку туристичних підприємств у регіоні. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2023. № 4 (85). С. 134-144.

170. Заворуєва О. С. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку туристичної галузі України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28-1. С. 218-222.

171. Копець Г. Р., Кулиняк І. Я., Дзюрах Ю. М. Теоретичні аспекти розвитку туристичних підприємств із застосуванням сучасних концепцій менеджменту при роботі з персоналом. *Modern Economics*. 2019. № 16. С. 27–33.

172. Леоненко Н. А. Концептуальні засади державного регулювання сталого розвитку туристичної сфери. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2019. Том 30 (69). № 4. С. 82-86.

173. Масюк Ю. О. Стратегічне управління розвитком туризму в Україні : дис. ... канд. економ. наук : 08.00.03 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2017. 318 с.

174. Свірідова Н. Д. Концепція сталого розвитку туризму в сучасних умовах. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 176. С. 166-168.

175. Юхновська Ю. Формування концепції стратегічного управління розвитком потенціалу туристичної галузі в Україні та її регіонах. *Галицький економічний вісник. Серія : Економіка та управління національним господарством*. 2019. Т. 57. № 2. С. 18-27.

176. Найкращі часи – попереду. Що відбувається з туризмом в Україні під час війни. *РБК-Україна : веб-сайт*. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samye-rkie-vremena-vpered-proishodit-turizmom-1657645856.html> (дата звернення: 30.03.2022).

177. Внутрішній туризм. З початку війни понад 45% українців подорожували країною. *forbes.ua : веб-сайт*. URL : <https://forbes.ua/news/vnutrishniy-turizm-z-pochatku-viyni-ponad-45-ukraintsiv-podorozhuvali-krainou-08092023-15885> (дата звернення: 25.09.2023).

178. Щоб відродився туризм, зацікавлюйте іноземців Україною вже сьогодні. *Укрінформ : веб-сайт*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3561536-sob-vidrodivsa-turizm-zacikavljte-inozemciv-ukrainou-vze-sogodni.html> (дата звернення: 25.09.2023).

179. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 168-р. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.09.2023).

180. Лендел О. Д. Оцінка стану інфраструктури регіонального ринку туристичних послуг. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*.

Серія: Економіка. 2020. Вип. 1 (13). С. 159-168.

181. Гавриш І. І., Крупенна І. А. Моніторинг показників регіонального туристичного ринку та оцінка туристичної привабливості регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія : Економічні науки*. 2019. № 54. С. 42-51.

182. Ковшова І. О. Формування рекламної діяльності на ринку туристичних послуг : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2008. 18 с.

183. Шелеметьєва Т. В., Зайцева В. М. Оцінювання соціально-економічного розвитку туризму в Україні як важливий напрям ефективності управління. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1. С. 103-108.

184. Шашкова Н. І., Грицина В. В. Особливості інтегральної оцінки туристично-рекреаційного потенціалу регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 72-77.

185. Скляр Г. П., Дробиш Л. В., Вишневецька Л. І. Статистичні показники розвитку сфери туризму в Україні: напрями удосконалення та гармонізація з міжнародними стандартами. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2 (48). С. 157-162.

186. Федішин В. В. Особливості управління розвитком туристичних підприємств. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5 (133). С. 174-177.

187. Рега М. Г. Соціально-економічна орієнтація розвитку підприємств туризму. *Економіка і суспільство*. 2015. Вип. 1. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/1_ukr/08.pdf (дата звернення: 25.09.2023).

188. Квасній Л. Г., Федішин В. В. Дослідження проблем і перспектив розвитку підприємств туристичної індустрії Прикарпаття. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*. 2018. № 1 (55). С. 30-38.

189. Торопова Д. Д. Концептуальні аспекти забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 80. С. 95-105.

190. Торопова Д. Д., Дикань В. В. Розроблення механізму забезпечення

комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії в умовах цифровізації. *Економіка підприємства : сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (8 вересня 2023 р., м. Одеса). Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 207-208.

191. International travel levels tipped to soar again in 2022. *World Economic Forum : website*. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/international-travel-2022-covid19-tourism/> (last accessed: 18.05.2023).

192. Charted: How international travel bounced back strongly in 2022. *World Economic Forum : website*. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2023/03/international-travel-bounced-back-strongly-in-2022/> (last accessed: 18.05.2023).

193. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. *weforum.org : website*. URL : https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf (last accessed: 20.05.2023).

194. Leading countries and territories in the Travel & Tourism Development Index (TTDI) in 2021. *statista.com : website*. URL : <https://www.statista.com/statistics/186639/best-ranked-countries-in-the-travel-and-tourism-competitiveness-index/> (last accessed: 20.05.2023).

195. International tourism, number of departures. *worlddataview.com : website*. URL : https://worlddataview.com/topics/tourism/intl_tourism_number_departures (last accessed: 20.05.2023).

196. Outbound Tourism: Statistics 2019-2022. *yesim.app : website*. URL : <https://yesim.app/blog/outbound-tourism-statistics/> (last accessed: 20.11.2023).

197. Countries with the highest outbound tourism expenditure worldwide from 2019 to 2022. *statista.com : website*. URL : <https://www.statista.com/statistics/273127/countries-with-the-highest-expenditure-in-international-tourism/> (last accessed: 20.12.2023).

198. Medical Tourism: What Is Health Tourism & Where Is It Popular? *william-russell.com : website*. URL : <https://www.william-russell.com/blog/what-is-medical-tourism/> (last accessed: 04.11.2023).

199. Top 10 Eco-Tourism Stocks Making Waves this Year.

financemagnates.com : *website*. URL: <https://www.financemagnates.com/thought-leadership/top-10-eco-tourism-stocks-making-waves-this-year/> (last accessed: 02.11.2023).

200. Торопова Д. Д., Дикань В. В. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України*: тези доповідей І Всеукр. наук.-практ. конф. (14-15 листопада 2023 р., м. Харків). Харків : Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т», 2023. Ч. 1. С. 310-312.

201. Україна у цифрах: статистичний збірник 2022. *Державна служба статистики України* : *веб-сайт*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf (дата звернення: 07.11.2023).

202. Trending in Travel. Emerging consumer trends in Travel & Tourism in 2021 and beyond. *wttc.org* : *website*. URL : https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Trending_In_Travel-Emerging_Consumer_Trends-231121.pdf (last accessed: 02.11.2023).

203. Digital 2023: Global Overview Report. *datareportal.com* : *website*. URL : <https://datareportal.com/reports/digital-2023-ukraine> (last accessed: 18.05.2023).

204. Tourism's technological transformation. *chinadaily.com.cn* : *website*. URL : <https://www.chinadaily.com.cn/a/202401/29/WS65b6f652a3105f21a507ebf5.html> (last accessed: 29.01.2024).

205. Basic situation on the tourist market in 2019. *Ministry of Culture and Tourism of the PRC* : *website*. URL : https://www.mct.gov.cn/whzx/whyw/202003/t20200310_851786.htm (last accessed: 12.10.2023).

206. Report spotlighting China's cultural tourism industry released in Beijing. *chinadaily.com.cn* : *website*. URL : <https://www.chinadaily.com.cn/a/202402/09/WS65c5d573a3104efcbdaea95b.html> (last accessed: 20.05.2023).

207. Graphics: China's tourism industry sees strong recovery in 2023. *news.cgtn.com* : *website*. URL : <https://news.cgtn.com/news/2023-12-30/Graphics-China-s-tourism-industry-sees-strong-recovery-in-2023-1pXIPQAjhEA/p.html> (last accessed: 02.01.2024).

208. Власенко Л. В. Залучення китайських туристів як пріоритетний напрямок відновлення туристичної галузі України. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 74. С. 249-255.

209. В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули. *Державна служба статистики України : веб-сайт*. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.03.2023).

210. Outlook for China tourism 2023: Light at the end of the tunnel. *mckinsey.com : website*. URL : <https://www.mckinsey.com/industries/travel-logistics-and-infrastructure/our-insights/outlook-for-china-tourism-2023-light-at-the-end-of-the-tunnel> (last accessed: 12.12.2023).

211. 5 Must-Know Tips to Attract Chinese Tourists [Complete Guide]. *sekkeidigitalgroup.com : website*. URL : <https://sekkeidigitalgroup.com/tips-to-attract-chinese-tourists/> (last accessed: 12.10.2023).

212. Guidelines for Success in the Chinese Outbound Tourism market, 2019. *World Tourism Organization : website*. URL : <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421138> (last accessed: 11.04.2023).

213. Президент запровадив тимчасовий безвізовий режим для громадян Китаю, які в'їжджають в Україну з туристичною метою. *Офіційне інтернет-представництво Президента України : веб-сайт*. URL : <https://www.president.gov.ua/news/prezident-zaprovadiv-timchasovij-bezvizovij-rezhim-dlya-grom-62465> (дата звернення: 10.04.2023).

214. Про тимчасове запровадження безвізового режиму для громадян Китайської Народної Республіки, які в'їжджають в Україну з туристичною метою: Указ Президента України від 23.03.2021 р. № 116/2021. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2021#Text> (дата звернення: 10.04.2023).

215. Китай вводить пробний безвізовий режим для шести країн. *espresso.tv : веб-сайт*. URL : <https://espresso.tv/kitay-vvudit-probniy-bezvizoviy-rezhim-dlya-shesti-krain> (дата звернення: 21.12.2023).

216. Шаповалова О. Новий туристичний маршрут України. *Україна–*

Китай. 2023. № 1 (24). URL : <https://sinologist.com.ua/novyj-turystychnyj-marshrut-ukrayiny/> (дата звернення: 12.10.2023).

217. Новак К. Мінідодатки WeChat: як використовувати брендам. *Україна–Китай*. 2023. № 1 (24). URL : <https://sinologist.com.ua/minidodatky-wechat-yak-vykorystovuvaty-brendam/> (дата звернення: 12.10.2023).

218. The top 10 largest economies in the world in 2024. *forbesindia.com* : *website*. URL : <https://www.forbesindia.com/article/explainers/top-10-largest-economies-in-the-world/86159/1> (last accessed: 10.02.2024).

219. Indians are spending big on travel, but most of that money isn't leaving the country. *cnbc.com* : *website*. URL : <https://www.cnbc.com/2023/11/21/indian-travelers-are-spending-big-but-only-1percent-are-going-overseas.html> (last accessed: 10.11.2023).

220. Number of departures of Indian nationals from 2000 to 2022. *statista.com* : *website*. URL : <https://www.statista.com/statistics/207009/number-of-outbound-visits-of-indian-nationals-from-india-since-2000/> (last accessed: 10.11.2023).

221. Outbound Tourism Report. *nangia-andersen.com* : *website*. URL : <https://nangia-andersen.com/wp-content/uploads/2022/08/Outbound-Tourism-Report.pdf> (last accessed: 10.09.2023).

222. Indian outbound tourism industry to reach USD 44,799 million by 2032. *travel.economictimes.indiatimes.com* : *website*. URL : <https://travel.economictimes.indiatimes.com/news/events/domestic/indian-outbound-tourism-industry-to-reach-usd-44799-million-by-2032-says-report/102018769> (last accessed: 10.09.2023).

223. Unlock the potential: A Look into Outbound Tourism. *beta.ficci.in* : *website*. URL : <https://beta.ficci.in/publication.asp?spid=23802> last accessed: 15.11.2023).

224. Республіка Індія: потуга, що зростає. Перспективи розвитку українсько-індійських відносин : аналітична доповідь / О. Александров, Н. Гавриленко, А. Гриценко, О. Давимука, М. Замікула, В. Орлик та ін.; наук. ред. М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2022. 88 с.

225. Ворожбит О. Україна-Індія: Покінчити з радянською спадщиною? *prismua.org* : веб-сайт. URL : https://prismua.org/wp-content/uploads/2023/11/Ukr_India.pdf (дата звернення: 10.01.2024).

226. Україну торік відвідали вчетверо менше іноземців, ніж 2019-го – Держтуризм. *Укрінформ* : веб-сайт. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3200686-ukrainu-torik-vidvidali-vcetvero-mense-inozemciv-niz-2019go-derzturizm.html> (дата звернення: 10.04.2022).

227. Інформація щодо відвідування України іноземцями та виїзду громадян України за кордон (2015-2018 роки). *Міністерство економіки України* : веб-сайт. URL : <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2022).

228. Number of outbound overnight trips from Poland from 2012 to 2021. *statista.com* : website. URL : <https://www.statista.com/statistics/678469/number-of-outbound-trips-from-poland/> (last accessed: 21.10.2023).

229. Number of outbound tourism trips from Poland from 2020 to 2022, by destination country. *statista.com* : website. URL : <https://www.statista.com/statistics/678736/poland-outbound-travel-destinations/> (last accessed: 21.10.2023).

230. Гарагонич В. Транскордонне співробітництво України: мости через кордони : монографія / В. Гарагонич. Ужгород : Карпати, 2011. 432 с.

231. Cooperation between EU cities and regions with their Ukrainian partners. *European Parliament* : website. URL : [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733117/IPOL_STU\(2023\)733117_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733117/IPOL_STU(2023)733117_EN.pdf) (last accessed: 21.08.2023).

232. Програма. *pl-ua.eu* : веб-сайт. URL : <https://pl-ua.eu/ua/pages/586> (дата звернення: 25.01.2024).

233. TGM Global. Travel Survey 2023. *tgmresearch.com* : website. URL : <https://tgmresearch.com/travel-survey-insights-in-poland.html> (last accessed: 18.01.2024).

234. Europeans Adjust Travel Plans Due To Cost Worries. *etc-corporate.org* : website. URL : <https://etc-corporate.org/news/europeans-adjust-travel-plans-due-to-cost-worries/> (last accessed: 21.10.2023).

235. Ворохта. Створення туристичної ради. *Державне агентство розвитку туризму України : веб-сайт*. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/vorohta-stvorenniya-turistichnoyi-radi> (дата звернення: 17.05.2023).

236. Туризм – це один з найпростіших і найшвидших способів залучити іноземні кошти в економіку України – голова ДАРТ Олеськів. *Interfax. Україна : веб-сайт*. URL : <https://interfax.com.ua/news/investments/826791.html> (дата звернення: 30.05.2023).

237. На розвиток туристичного потенціалу України в держбюджеті-2021 передбачено понад 100 мільйони гривень. *Уніан : веб-сайт*. URL : <https://www.unian.ua/tourism/news/rozvitok-turizmu-v-ukrajini-2021-skilki-groshey-v-ukrajini-vkladayut-v-rozvitok-turizmu-novini-11257361.html> (дата звернення: 01.06.2023).

238. У 2022 році розпочнеться будівництво туристичної інфраструктури для Національних природних парків України. *Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України : веб-сайт*. URL : <https://mtu.gov.ua/news/33258.html> (дата звернення: 01.06.2023).

239. Шаповал В. М., Герасименко Т. В. Фактори та принципи підвищення ефективності діяльності підприємств туристичного комплексу. *Економічний вісник*. 2016. № 3. С. 79-86.

240. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Вип. 62. С. 178–196.

241. Ліпич Л. Г. Моделі стратегічних альянсів у контексті логістичного партнерства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 2 (72). С. 29-34.

242. Гавдей С. В. Організаційно-економічне забезпечення розвитку туристичного сектору в умовах пандемії : дис. ... д-ра філософії : 051 – економіка. Івано-Франківськ, 2023. 194 с.

243. Торопова Д. Д. Механізм забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 209-221.

244. Торопова Д. Д. Інструментарій забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 квітня 2023 р., м. Київ). Київ : НАУ, 2023. С. 204-206.
245. Veblen T. The Place of Science in Modern Civilization. In: *The Place of Science in Modern Civilisation and Other Essays by Thorstein Veblen*. N.Y. : Russel & Russel. 1961. 31 p.
246. Commons J. R. Institutional Economics. *American Economic Review*. 1931. V. 21. P. 648–657.
247. Mitchell W. Business Cycles: The Problem and Its Setting. National Bureau of Economic Research, 1927. 489 p.
248. Alchian A. A. Some economics of property rights. *The New Institutional Economics of Markets*. Cheltenham : Edward Elgar, 2010. P. 268–281.
249. Coase R. The Institutional Structure of Production. *The American Economic Review*. 1992. Vol. 82(№ 4). P. 713–719.
250. Nelson R., Winter S. Evolutionary Theorizing in Economics. *Journal of Economic Perspectives*. 2002. 16 (2). P. 23-46.
251. Норт Д. Інституції, інституціональні зміни та функціонування економіки. К. : Основи, 2000. 245 с.
252. Olson M. Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups. Harvard University Press, 1965. 176 p.
253. Вільямсон О. Економічні інституції капіталізму. Фірми, маркетинг, укладання контрактів : пер. з англ. К. : АртЕк, 2001. 457 с.
254. Пустовійт Р. Інституціональна теорія та економічний розвиток: генезис і сучасність. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2003. №2. С. 26-33.
255. Мандибура В.О. Інституційна архітектоніка власності та закономірності її функціонування. *Інституційна архітектоніка та механізми економічного розвитку*: матеріали наукового симпозиуму. Х.: ХНУ, 2005. С. 110-116.

256. Базилевич В. Д., Маслов А. О. Інституційна архітектоніка: філософія і методологія багатоаспектного дослідження. *Інституційна архітектоніка та механізми економічного розвитку*: матеріали наукового симпозиуму. Х. : ХНУ, 2005. С. 32-42.
257. Поворозник В. О. Інституційні зміни в умовах трансформаційної економіки України. К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2006. 19 с.
258. Scott W. R. *Institutions and organizations: ideas, interests and identities*. Fourth Edition, Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. 2014. 345 p.
259. Савченко В. Ф. Національна економіка. К. : Знання, 2011. 309 с.
260. Шевчук Ж. А., Федорчук Н. В. Проблеми розвитку інституціонального середовища в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6(3). С. 141–144.
261. Манцуров І. Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки : монографія. К. : НДЕІ, 2011. 655 с.
262. Збарський В. К., Грибова Д. В. Інституційні засади дослідження розвитку туристичної галузі. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7652> (дата звернення: 12.04.2023).
263. Завербний А. С., Залізна Л. В., Озарко К. С. Теоретико-прикладні засади інституційного забезпечення туристично-рекреаційної сфери України за умов. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 68. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/7.pdf (дата звернення: 17.04.2023).
264. Писаревський І. М., Погасій С. О., Андренко І. Б., Покоłodна М. М., Сегеда І. В. Організація туризму. Харків : ХНАМГ, 2008. 541 с.
265. Писаревський І. М., Крайнюк Л. М., Полчанінова І. Л., Покоłodна М. М. Моделі управління процесами взаємодії стейкхолдерів ТНК сектора туризму та гостинності. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 187-194.
266. Задоя В. О., Чаркіна Т. Ю. Стратегічний менеджмент в туризмі: ключові аспекти. *Review Of Transport Economics And Management*. 2022. № 8 (24). С. 72-80.
267. Біль М. М. Механізм державного управління туристичною галуззю

на регіональному рівні : теоретико-прикладний аспект. за наук. ред. д. е. н. О. П. Крайник. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 228 с.

268. Вовк С. В. Всесвітня туристична організація як глобальний форум у сфері туристичної політики. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18. № 2. С. 81–86.

269. Мігущенко Ю. В. Інституційне забезпечення розвитку сфери туризму в українсько-польському транскордонному регіоні Регіональний філіал НІСД у м. Львові. *Niss.lviv.ua* : веб-сайт. URL : <http://www.niss.lviv.ua/analytics/140.htm> (дата звернення: 21.04.2023).

270. Іванов А. М. Шляхи удосконалення інституціонального механізму рекреаційно-туристичної політики України *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 1-1 (44). С. 72-76.

271. Державне агентство розвитку туризму України. *uk.wikipedia.org* : веб-сайт. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення: 22.04.2023).

272. Юрченко Н. І. Досвід провідних країн світу щодо формування державної політики і сприяння розвитку галузі туризму України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Випуск 16, частина 2. С. 179-183.

273. Леоненко Н. А. Дослідження моделей державного регулювання у сфері туризму. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 11. С. 91–97.

274. Дешевенко Л. П. Державне регулювання регіонального розвитку туризму. *Вісник Східноєвропейського університету економіки та менеджменту*. 2016. Вип. 21 (2). С. 125–132.

275. Гурбик Ю. Ю. Сутність та значення централізованої моделі державного регулювання туристичної сфери в Україні. *New Economics-2020* : матеріали II Міжнародного наукового форуму (м. Київ, 31 жовтня 2020 р.). Київ, 2020. С. 174–175.

276. Давидова О. Г. Моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності: світовий досвід. *Ефективна економіка*. 2012. № 10.

URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1480> (дата звернення: 25.04.2023).

277. Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму: Кабінет Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1162. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

278. Щодо Генеральних агентств по туризму : Наказ Державного комітету України по туризму № 299/0103 від 15 серпня 1993 р. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v10330993?lang=uk21> (дата звернення: 27.04.2023).

279. Матвієнко А. Державно-правове регулювання туристичної галузі в Україні: історичний аспект. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 19-23.

280. Григорчак І. М. Особливості функціонування регіональних органів державного управління в сфері туризму та курортів: організаційно-структурний аспект. *Інвестиції : практика та досвід*. 2019. № 14. С. 58–64.

281. Про місцеві державні адміністрації : Закон України № 586 від 9 квітня 1999 р. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58614> (дата звернення: 27.04.2023).

282. ДАРТ оновив перелік туристично-інформаційних центрів України. *Державне агентство розвитку туризму України : веб-сайт*. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-onoviv-perelik-turistichno-informaciynih-centriv-ukrayini> (дата звернення: 30.04.2023).

283. ДАРТ. Відновлюємо роботу по формуванню Комісії з питань підготовки до створення НТО. *Державне агентство розвитку туризму України : веб-сайт*. URL : <https://www.facebook.com/DARTUkraine/posts/pfbid0245D74dzyVcMJZaV8jy75WQQQwVBCs2VpxWHQK3CNXvyqDGQWnJw8BPza7eVxdddWq1> (дата звернення: 30.04.2023).

284. Царук В. В. Туризм в Україні в умовах воєнного стану – проблеми відновлення та пошуку нових моделей управління. *Таврійський науковий вісник*.

Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. № 4. С. 15-24.

285. Торопова Д. Д., Дикань В. В. Роль держави в забезпеченні розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Світовий та вітчизняний досвід функціонування туристичних дестинацій* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (30 жовтня 2020 р., м. Харків). Харків : «Цифра-Принт», 2020. С. 224-226.

286. Торопова Д. Д. Напрями та інструменти забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика*: матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. (2–3 червня 2022 р., м. Харків). Харків : УкрДУЗТ, 2022. С. 337-339.

287. Торопова Д. Д. Новаційні підходи розвитку туристичної індустрії України. *Sociocultural and managerial drivers of business development strategy implementation in Ukraine* : monograph / under the general editorship of Doctor of Economics, Professor L.L. Kalinichenko. «Wydawnictwo IVM», 2021. P. 272–281.

288. Коркуна О., Селівончик О. Сучасні особливості інституційно-організаційного середовища розвитку сфери туризму в територіальних громадах. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 1 (2). С. 198-208.

289. Мартинів І. Пролітаючи над замком: Старе Село. *Zbruc.eu* : веб-сайт. URL : <https://zbruc.eu/node/81114> (дата звернення: 01.05.2023).

290. Папірник І. Крижанівська М. Якщо купити собі замок...Як працює формат концесії в Україні. *Vikka.ua* : веб-сайт. URL : <http://vikka.ua/novini/04186-yakscho-kupiti-sobi-zamok---yakpratsyue-format-kontsesii-vukraini.htm> (дата звернення: 01.05.2023).

291. Коваль Ю. ТОП-10 нетипових об'єктів ДПП в Україні. *Jurblog.com.ua* : веб-сайт. URL : <http://jurblog.com.ua/2017/07/top10-netipovih-obektiv-dpp-vukrayini> (дата звернення: 04.05.2023).

292. Мальський М. Публічно-приватне партнерство: уроки минулого та перспективи майбутнього. *Congress.lviv.ua* : веб-сайт. URL : www.congress.lviv.ua/download.php?downloadid=30. (дата звернення: 04.05.2023).

293. Гончарова К. Один у полі воїн: український художник Йосип Бартош підняв з руїн старовинний замок на Закарпатті. *Styler.rbc.ua* : веб-сайт. URL : <https://styler.rbc.ua/ukr/intervyu/iosif-bartosh-v-zakarpate-trinadtsatzamkov-1467579899.htm> (дата звернення: 04.05.2023).

294. Івано-Франківщина туристична. *Iftourism.com* : веб-сайт. URL : <https://iftourism.com/news/article/na-ivano-frankivshchini-pracyuvatimut-nad-stvorenniam-dmo> (дата звернення: 11.05.2023).

295. Independent travel: 6 trends revolutionizing the modern world of travel. *Visitukraine.today* : website. URL : <https://visitukraine.today/blog/2640/independent-travel-6-trends-revolutionizing-the-modern-world-of-travel> (last accessed: 11.12.2023).

296. Online Travel Marketplaces – Fad or Future? *Travelcarma.medium.com* : website. URL : <https://travelcarma.medium.com/online-travel-marketplaces-fad-or-future-74b3b9aa5e16#:~:text=The%20global%20online%20travel%20market,from%20%24570.25%20billion%20in%202017> (last accessed: 11.12.2023).

297. VR-додаток «Київ: з ранку до світанку» – перший віртуальний тур столицею України. *Lenovo.ua* : веб-сайт. URL : <https://lenovo.ua/ru/blog/vr-dodatok-kiyiv-z-ranku-do-svitanku-pershij-virtualnij-tur-stoliceyu-ukrayini> (дата звернення: 01.03.2021).

298. Україну минулого року відвідали вчетверо менше іноземців, ніж у 2019-му – Держтуризм. *УкрІнформ* : веб-сайт. URL : <https://www.ukrinform.ru/rubric-tourism/3200687-ukrainu-v-proslom-godu-posetili-v-cetyre-raza-mense-inostrancev-cem-v-2019m-gosturizm.html> (дата звернення: 02.03.2021).

299. Статистична інформація. *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.03.2021).

300. Єдиний туристичний реєстр допоможе галузі та відпочивальникам. *Голос України* : веб-сайт. URL : <http://www.golos.com.ua/article/356105> (дата звернення: 01.03.2022).

301. Про затвердження плану заходів щодо підтримки сфери культури,

охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.02.2021 р. № 84-р. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/84-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.02.2021).

302. МКІП представило проекти цифрової трансформації у сфері культури та туризму. *Міністерство культури та інформаційної політики України : веб-сайт*. URL : <https://mkip.gov.ua/news/5022.html> (дата звернення: 03.03.2021).

303. Магніти України Уряд запустив проект пошуку нових символів країни, серед «журі» - президент і прем'єр. *Новини бізнесу : веб-сайт*. URL : <https://nv.ua/ukraine/events/novye-simvoly-ukrainy-pravitelstvo-zapustilo-proekt-podat-zayavku-novosti-ukrainy-50051433.html> (дата звернення: 02.03.2021).

304. Новини у сфері туризму. *УкрІнформ : веб-сайт*. URL : <https://www.ukrinform.ru/tag-turizm> (дата звернення: 04.03.2021).

305. Коюда В. О., Лисенко Л. А. Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності : монографія. Х.: ФОП Павленко О.Г.; ІНЖЕК, 2010. 224 с.

306. Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика / за ред. Л. Федулової. К. : Основа, 2005. 522 с.

307. Про інвестиційну діяльність : Закон України № 1561-12 від 18.09.1991 р. (з чинними змінами та доповненнями). *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.01.2022).

308. Коюда П. М., Шейко І. А. Ефективність інноваційної діяльності підприємств: теорія та практика : монографія. Харк. нац. ун-т радіоелектроніки. Х. : Компанія СМІТ, 2013. 332 с.

309. Іванова В. В. Дослідження теорії поняття інновації. *Економіка промисловості*. 2009. № 4. С. 80 – 86.

310. Марченко О. І., Саєнко Я. П. Огляд підходів до визначення поняття «інновація». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 10, Ч. 2. С. 17-21.

311. Павленко І. А. Економіка та організація інноваційної діяльності : навч. посібник. К. : КНЕУ, 2006. 204 с.
312. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом. К. : Лібра, 2002. 472 с.
313. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник. Київ : Либідь, 2006. 480 с.
314. Дикань В. Л., Зубенко В. О. Забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2008. 194 с.
315. Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія; пер. с англ. Київ : Основи, 1995. 528 с.
316. Краснокутська Н. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. К. : КНЕУ, 2003. 504 с.
317. Кузнєцова А. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності. Львів : НАН України, Ін-т екон. прогнозування, Нац. банк України, Львів. банк. ін-т, 2005. 319 с.
318. Дикань В. Л., Токмакова І. В., Овчиннікова В. О., Корінь М. В., Толстова А. В. Основи бізнесу : навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 290 с.
319. Дикань В. В., Дикань О. В., Білецька Д. О. Формування іміджевої привабливості регіону 2019. *Сучасні тенденції та інноваційні напрями розвитку туристичних дестинацій* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (29 березня 2019 р., м. Харків). Харків : Цифра-Принт, 2019. С. 156 – 161.
320. Дикань В. Л., Толстова А. В. Розвиток економіки України на основі принципу рівноправності відносин держави, бізнесу та суспільства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 63. С. 9 – 19.
321. Малик Л. В. Розвиток туризму в Україні як фактор реалізації національних інтересів країни. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Економіка*. 2015. № 10. С. 53 – 61.
322. Рябова Т. А. Стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL : <http://www.economy.nauka.c>

om.ua/pdf/4_2018/51.pdf (дата звернення: 28.02.2021).

323. Charkina T., Pikulina O., Zadoja V., Tsviliy S. Improvement of the tourism industry management due to introduction of new trends and types of tourism. *Philosophy, Economics And Law Review*. 2022. Vol. 2, No. 1, pp. 108-117.

324. Чаркіна Т. Ю., Зайцева В. М., Пікуліна О. В., Реукова А. О. Сучасні тренди розвитку та нові напрями туристичної індустрії. *Агросвіт*. 2022. № 3. С. 49-56.

325. Трегубов О. С. Особливості туристичної індустрії та її роль в економіці. *Економіка і організація управління*. 2016. № 1 (21). С. 190 – 200.

326. Юрченко Ю. Ю. Концептуальні напрями розвитку внутрішнього туризму України. *Економіка України*. 2016. № 6 (647). С. 29 – 39.

327. Торопова Д. Д., Чередниченко О. Ю., Соляник К. В. Комплексний системний аналіз інноваційної діяльності підприємства. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (3–4 червня 2021 р., м. Харків). Харків : УкрДУЗТ, 2021. С. 205 – 207.

328. Гуцол А. Інноваційні технології в туризмі : навчальний посібник. Северодонецьк : ПП «Поліграф-Сервіс», 2015. 343 с.

329. Новіков В. С. Інновації в туризмі. *Туристична бібліотека : веб-сайт*. URL : <http://www.infotour.in.ua/novikov.htm> (дата звернення: 10.12.2022).

330. Толстова А. В., Кича Б. М. Ключові напрями розвитку підприємств туристичної індустрії в післявоєнний період. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 83. С. 270-278.

331. Токмакова І. В., Шатохіна Д. А., Мельник С. В. Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах цифровізації економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 64. С. 283 – 291.

332. Сакалош С. Цифрові технології для всіх : як зменшити розрив. *Mind.ua* : веб-сайт. URL : <https://mind.ua/openmind/20236386-cifrovi-tehnologiyi-dlya-vsih-yak-zmenshiti-rozriv> (дата звернення: 11.07.2023).

333. Вісім найдорожчих tech-стартапів світу 2023 року. *Економічна*

правда : веб-сайт. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/08/30/703736/> (дата звернення: 11.07.2023).

334. Бочарова Ю. Г., Чернега О. Б., Кожухова Т. В. Діджиталізація та цифрові трансформації в ЕС. *Економіка і організація управління*. 2021. № 2 (42). С. 6 – 19.

335. Торопова Д. Д. Підхід до забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020/2021. № 72-73. С. 28–38.

336. ДАРТ оприлюднює масштабні туристичні дослідження. *Державне агентство розвитку туризму України* : веб-сайт. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-oprilyudnyuie-masshtabni-turistichni-doslidzhennya> (дата звернення: 18.06.2022).

337. Digital 2022: april global statshot report. *Datareportal.com* : web-site. URL : <https://datareportal.com/reports/digital-2022-april-global-statshot> (last accessed: 08.07.2022).

338. Підсумки року 2021. *Всеукраїнська рекламна коаліція* : веб-сайт. URL : https://vrk.org.ua/images/VRK_Annual_Report_2021.pdf (дата звернення: 13.07.2022).

339. Маркетинг. Менеджмент. Інновації : монографія. За ред. д. е. н., проф. С.М. Ілляшенка. Суми : Папірус, 2010. 621 с.

340. Торопова В. І., Овчиннікова В. О. Забезпечення розвитку підприємств залізничного транспорту в умовах цифровізації. *Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи* : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (27 листопада 2019 р., м. Львів). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019. С. 369 – 373.

341. Панченко С. В., Дикань В. Л., Шраменко О. В., Полякова О. М., Уткіна Ю. М. Підприємництво. Ч. 2 : Реалізація підприємницької діяльності у сучасних ринкових умовах. Харків : УкрДУЗТ, 2018. 241 с.

342. Панченко С. В., Дикань В. Л., Шраменко О. В., Полякова О. М., Уткіна Ю. М. Підприємництво : підручник. Частина 1. Теоретичні основи

організації підприємницької діяльності. Харків : УкрДУЗТ, 2018. 243 с.

343. Толстова А. В., Нікітчук О. С. Проблеми розвитку підприємств сфери туризму. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 391-400.

344. Зубенко В. О., Токмакова І. В. Економічна діагностика фінансового забезпечення підприємства в системі управління підприємством. *Економіка : проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. 2008. Вип. 246. Т. 1. С. 141-146.

345. Бутинець Ф. Ф., Давидюк Т. В., Євдокимов В. В., Легенчук С. В. Інформаційні системи і технології в обліку : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2007. 467 с.

346. Пономаренко В. С., Бутова Р. К., Журавльова І. В., Назарова Г. Н., Павленко Л. А., Пушкар О. І. Інформаційні системи і технології в економіці. К. : ВЦ «Академія», 2002. 544 с.

347. Абрамов В. І., Арутюнов В. Х. Методологія системного підходу та наукових досліджень (дослідницькі та інноваційні процеси в державній службі) : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2005. 178 с.

348. Ситник В. Ф., Писаревська Т. А., Єр'оміна Н. В., Краєва О. С. Основи інформаційних систем : навч. посібник. К. : КНЕУ, 2001. 420 с.

349. Пушкар М. С. Розробка систем обліку : навч. посібник. Тернопіль : Карт-бланш, 2003. 198 с.

350. Савран Н. В. Ринок інформаційно-комунікаційних технологій в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний простір*. 2020. № 156. С. 213 – 220.

351. Шевчук Т. В., Кравчук Г. Т. Стан і перспективи розвитку інформаційних технологій в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія Економічна*. 2018. Т. 28. № 9. С. 114 – 118.

352. Бавико О. Є. Синхронізація розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні з глобальними трендами. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 1. С. 272 - 282.

353. Donna L. Hoffman, C. Page Moreau, Stefan Stremersch and Michel

Wedel. The Rise of New Technologies in Marketing : A Framework and Outlook. *Journal of Marketing*. 2022. Vol. 86. Issue 1. P. 1 - 6.

354. Chandrasekaran Deepa, Tellis Gerard J., James Gareth M. Leapfrogging, Cannibalization, and Survival During Disruptive Technological Change: The Critical Role of Rate of Disengagement. *Journal of Marketing*. 2022. Vol.6 (1). P. 149 – 166.

355. Mehrabi Ninareh, Morstatter Fred, Nripsuta Saxena, Lerman Kristina, Galstyan Aram. *A Survey on Bias and Fairness in Machine Learning*. *ACM Computing Surveys*. 2022. Vol. 54 (6). P. 115.

356. Miao Fred, Kozlenkova Irina V., Wang Haizhong, Xie Tao, Palmatier Robert W. An Emerging Theory of Avatar Marketing. *Journal of Marketing*. 2022. Vol. 86 (1). P. 67 – 90.

357. Sweezey Mathew. Consumer Preference for Chatbots Is Challenging Brands to Think. *Bot First*. 23 *Forbes*. August 16. 2019. *Forbes.com* : website. URL : <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2019/08/16/consumerpreference-for-chatbots-is-challenging-brands-to-think-bot-first/#4407c60c10f8> (last accessed: 11.02.2023).

358. Серпухов М. Ю., Нестеренко А. А. Маркетингові технології як інструмент активізації розвитку вітчизняних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 11. С. 467-472.

359. Цифровий маркетинг. *Фармацевтична енциклопедія* : веб-сайт. URL : <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8368/cifrovij-marketing> (дата звернення: 10.07.2022).

360. Яцюк Д. В. Цифровий маркетинг: майбутнє маркетингових комунікацій в брендингу. *Інвестиції : практика та досвід*. 2015. № 7. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/16.pdf (дата звернення: 08.07.2022).

361. Окландер М. А., Романенко О. О. Специфічні відмінності цифрового маркетингу від Інтернет-маркетингу. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2015. № 12. С. 362-371.

362. Карпіщенко О. О., Логінова Ю. Е. Цифровий маркетинг як

інноваційний інструмент комунікацій. *Електронний архів Сумського державного університету*. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/28771/1/Karpishenko.%20Lohinova.pdf;jsessionid=308D98C8A5A4575A8C4A910CCF6DA4D0> (дата звернення: 11.07.2022).

363. Зоріна О. І., Фадеєнко В. Ю. Вплив маркетингових комунікацій на діяльність підприємств в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/57.pdf> (дата звернення: 10.07.2022).

364. Писаревський І. М., Іванова О. М., Покогодна М. М. Інноваційні комунікаційні інструменти маркетингової діяльності підприємств туристського та готельного бізнесу. *Бізнес Інформ*. 2022. № 6. С. 137-142.

365. Богдан Н. М., Писаревський І. М., Сегеда І. В., Колонтаєвський О. П. Управління інформаційним забезпеченням підприємств туристського та готельного бізнесу. *Проблеми економіки*. 2022. № 2. С. 100-107.

366. Петрішина Т. О., Немировська О. В., Лошенко О. В. Маркетингові комунікації в умовах цифровізації: актуальні тенденції використання соціальних мереж. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Економічні науки*. Вип. 12 (68). 2022. С.55 - 63.

367. Ільченко Т. В., Помазан Л. М. Маркетингова комунікаційна політика: сутність та особливості на промисловому підприємстві. *Економіка та суспільство*. Серія : *Маркетинг*. 2022. Вип. 43. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1736/1672> (дата звернення 23.05.2023).

368. Пилипчук В. П. Управління маркетинговими комунікаціями підприємства в інтернет-мережах. *Інструменти та методи комерціалізації інноваційної продукції* : монографія. Суми : Триторія, 2018. С. 221 – 233.

369. Бабаченко Л. В., Москаленко В. А., Марченко А. О. Сучасні тенденції застосування інструментів digital-marketing в діяльності підприємства. 2019. URL : <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6787> (дата звернення: 14.07.2023).

370. Полях С. С. Сутність, інструменти та методи digital-маркетингу у сучасному бізнесі. *Ir.kneu.edu.ua* : веб-сайт. URL : <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/34066/4-6023-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 15.07.2023).

371. Білик В. В., Сергієнко О. А., Крупенна І. А. Інструменти цифрового маркетингу в умовах трансформації комунікацій сучасної організації. *er.chdtu.edu.ua* : веб-сайт. URL : <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/2301/1/document.pdf>. (дата звернення: 15.07.2023)

372. Рзаєв Г. І., Дубік І. Г. Маркетингові технології: сутність та мета використання. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія : економічні науки*. 2019. № 5. С. 188-190.

373. Баранов О. А., Інтернет речей (IoT): Мета застосування та правові проблеми. *Інформація і право*. 2018. № 2(25). URL : <http://ippi.org.ua/baranov-oa-internet-rechei-iot-meta-zastosuvannya-ta-pravovi-problemi-st-31-44> (дата звернення: 17.07.2023).

374. Рубан В. В. Сучасні інструменти цифрового маркетингу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 30 (1). С. 143.

375. Торопова Д. Д., Овчиннікова В. О. Цифрові маркетингові інструменти розвитку підприємств туристичної індустрії України. Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика : матеріали ХІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (1-2 червня 2023 р., м. Харків). Харків : УкрДУЗТ, 2023. С. 296-299.

376. Торопова Д. Д. Цифровий маркетинг як інструмент забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 78-79. С. 105-113.